

Motywy wyboru kierunku studiów i oczekiwania młodzieży wobec uczelni

Dostępność studiów wyższych stanowi jeden z najbardziej złożonych i jednocześnie trudnych problemów społeczno-pedagogicznych szkolnictwa wyższego. Jeżeli bowiem liczba wolnych miejsc jest niższa od liczby osób ubiegających się o przyjęcie, a tak jest na ogół w większości krajów europejskich, wówczas o dostępie do szkół wyższych decyduje selekcja. Nie jest to przy tym selekcja orientująca, lecz eliminująca, negatywna. Podstawowym kryterium kwalifikacyjnym na studia wyższe jest bowiem pomyślny wynik egzaminu wstępnego, przeprowadzanego przez szkołę wyższą, uzupełniony ewentualnie dodatkowymi informacjami o kandydacie, takimi jak przeciętna ocen w szkole średniej czy też co najmniej dobre oceny z przedmiotów kierunkowych w przedostatniej klasie szkoły średniej i na świadectwie dojrzałości osób ubiegających się o wstęp na studia po raz pierwszy itp. Dziś wiemy już, że moc predykcyjna egzaminu nie jest wysoka, podobnie zresztą jak wartość prognostyczna ocen obrazujących postępy w nauce kandydata w szkole średniej.

Nie dziwi więc fakt, że stosowane kryteria przyjęć spotykają się z krytyką zarówno społeczności akademickiej, jak i pozaakademickiej. Ich przydatność rozważana jest w publikacjach naukowych, podczas dyskusji na krajowych konferencjach poświęconych szkolnictwu wyższemu oraz w licznych artykułach w prasie. Jednocześnie podejmowane są różnorodne próby optymalizacji doboru kandydatów do szkół wyższych (R. Jasiński, J. Osiński, 1977). Jedne ośrodki akademickie poszukują syndromu predyktorów warunkujących powodzenie w studiach i opracowują metodę stosowania tego syndromu w procesie postępowania kwalifikacyjnego. Inne uczelnie eksperymentalnie przyjmują wszystkich ubiegających się o przyjęcie na studia i dokonują naturalnej selekcji w czasie ich trwania. Mimo wielu podejmowanych wysiłków, problemu dostępu do szkół wyższych nie zdołano dotychczas rozwiązać. Wiąże się to zapewne z jego społeczno-kulturowymi uwarunkowaniami i wymaga zabiegów wykraczających poza zakres zinstytucjonalizowanego kształcenia, takich jak chociażby przezwyciężenie dysproporcji między społeczną podażą a popytem na studia wyższe.

Nie bez racji lata powojenne nazwano okresem demokratyzacji kształcenia i eksplozji zapisów. W latach 70. J. Szczepański stwierdził, że „masowe kształcenie jest faktem” i jednocześnie postawił pytanie, czy proces przekształcania szkolnictwa wyższego z elitarnego w masowe i ewentualnie powszechne w przyszłości będzie się rozwijał dalej i czy do szkół wyższych będą napływały coraz większe masy

studentów (J. Szczepański, 1976, s. 72 i 117). Okazało się, że w krajach Wspólnoty Europejskiej w okresie 1970/71 – 1985/86 procent studentów w stosunku do całej populacji młodzieży w wieku 19–24 wzrósł z 16 do 21 mężczyzn, a dla kobiet z 10 do 19. W naszym kraju dekada lat osiemdziesiątych charakteryzowała się kryzysem szkolnictwa wyższego i zmniejszeniem liczby studentów z 454 tys. w 1980 r. do 343 tys. w 1987 r. (M. Gmytrasiewicz, 1994). Wydaje się, że początek lat dziewięćdziesiątych zdaje się świadczyć o zahamowaniu tych niekorzystnych tendencji.

Rozmiary wzrostu zapotrzebowania na studia wyższe w przyszłości trudno z pewnością przewidzieć. O zawodności tego rodzaju ekstrapolacji świadczy chociażby załamanie się w latach siedemdziesiątych – wbrew wszelkim prognozom – ilościowej strategii rozwoju szkolnictwa wyższego wskutek wybuchu kryzysu paliwowego i jego ekonomiczno-społecznych konsekwencji. Stąd takim przewidywaniom może przysługiwać co najwyżej walor prawdopodobieństwa, a nie pewności. Na razie – póki co – odnotowujemy swoistą ekspansję na wyższe uczelnie.

Jednym z czynników różnicujących dostęp młodzieży do szkół wyższych są zainteresowania. Wiadomo, że egzaminy wstępne na te kierunki studiów, które cieszą się wśród młodzieży dużą popularnością mają niejednokrotnie charakter rygorystycznego konkursu, podczas gdy na kierunki mniej popularne brak jest odpowiedniej liczby kandydatów.

Wyniki badań różnych autorów wskazują (D.E. Super, 1972; M. Siemieńska, 1977), że motywy, jakimi kierują się maturzyści podejmując studia wyższe, mają związek z ich postęпами w nauce, aktywnością społeczno-polityczną, a także z wynikami przyszłej pracy zawodowej. Autorzy odnotowują, że zainteresowania i zamiłowania do studiowanej dyscypliny determinują wysoką – zarówno ilościową, jak też jakościową – sprawność kształcenia, a także warunkują przydatność zawodową.

W tych okolicznościach w pełni zasadne wydaje się podejmowanie badań, których wyniki dałyby odpowiedź na pytanie o charakterze ogólnym: czy stosowane kryteria przyjęć na studia wyższe umożliwiają racjonalne podjęcie decyzji wyboru kierunku studiów?

Udzielenie odpowiedzi na to pytanie wymaga prowadzenia badań o zasięgu ogólnopolskim, w szkołach różnych szczebli i typów, przez wiele lat.

Referowane w niniejszym artykule wyniki poszukiwań badawczych dotyczą studentów studiów dziennych z dwóch Wydziałów: Ekonomiczno-Rolniczego i Ogrodniczego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, którzy rozpoczęli studia w roku akademickim 1995/96¹. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Technika badawczą była ankieta. Badaniami objęto 162

¹Warto, jak sądzę, nadmienić, iż liczba kandydatów ubiegających się o przyjęcie na te wydziały była kilkakrotnie wyższa od liczby wolnych miejsc.

studentów Wydziału Ekonomiczno-Rolniczego i 127 słuchaczy Wydziału Ogrodniczego, co stanowi kolejno: 65% i 57,2% populacji.

Stwierdzono, że w wieku 19 lat podjęło studia 62,3% osób z Wydziału Ekonomiczno-Rolniczego oraz 64,6% z Wydziału Ogrodniczego. Spośród ogółu respondentów Wydziału Ekonomiczno-Rolniczego młodzież w wieku 18–20 lat stanowiła 80,9%. Swego wieku nie podało 1,9% osób. Odpowiednie wskaźniki dla studentów Wydziału Ogrodniczego wynoszą 88,2% i 7,1%. Zarówno na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym, jak też na Wydziale Ogrodniczym, kobiety stanowią ponad połowę respondentów: 57,4% i 62,2%. Na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym młodzież pochodzenia inteligenckiego stanowi 62,3% ogółu respondentów. Niemal 3/4 osób – 72,2% – to absolwenci liceum ogólnokształcącego. Odpowiednie wskaźniki dla studentów Wydziału Ogrodniczego wynoszą: 65,4% i 59,8%.

W dalszej części artykułu dla studentów Wydziału Ekonomiczno-Rolniczego używa się nazwy ekonomiści, a studentów z Wydziału Ogrodniczego nazywa się w skrócie ogrodnikami.

Wybór kierunku studiów

Przyjmując, że racjonalnie podjęta decyzja wyboru kierunku studiów jest kombinacją celów życiowych, motywacji wyboru zawodu, wiedzy o zawodzie i wiedzy o cechach osobistych kandydata (J. Szczepański, 1963) podjęto próbę ustalenia, które z elementów modelu racjonalnej decyzji wyboru zawodu brali pod uwagę badani.

Biorąc pod uwagę częstość wymieniania poszczególnych motywów wyboru kierunku studiów stwierdzono różną ich kolejność w grupach ekonomistów i ogrodników (por. tab. 1). W grupie ekonomistów największy procent respondentów (51,6%) deklaruje taki motyw wyboru kierunku studiów, jak zdobycie wiedzy z danej dziedziny, a w dalszej kolejności podawane są: rozwijanie zainteresowań i zamiłowań (46,9%) i zdobycie zawodu, którego wykonanie da satysfakcję (38,9%). Z kolei ogrodnicy najczęściej wymieniają rozwijanie zainteresowań i zamiłowań (56,7%). W dalszej kolejności eksponowane są: zdobycie zawodu, którego wykonanie da satysfakcję (45,7%) oraz zdobycie wiedzy z danej dziedziny (44,9%).

Jednocześnie z zebranych materiałów badawczych wynika, że badani w niewielkim stopniu przy wyborze kierunku studiów kierowali się wiedzą o przyszłej pracy zawodowej i jej znaczeniu społeczno-ekonomicznym. Zarówno ekonomiści, jak też ogrodnicy podali, że największe znaczenie przy wyborze kierunku studiów miała dla nich wiedza o walorach ich osobowości, w następnej kolejności – informacje o przebiegu studiów i wymaganiach stawianych studentom (por. tab. 2).

Wiedzę o własnych zdolnościach, możliwościach intelektualnych i fizycznych niezbędnych do podjęcia studiów na określonym kierunku respondenci czerpali

Tabela 1.
Motywy wyboru kierunku studiów*

Motywy	Ekonomiści		Ogrodnicy	
	N	%	N	%
Rozwijanie zainteresowań i zamiłowań	76	46,9	72	58,7
Zdobycie wiedzy z danej dziedziny	84	51,6	57	44,9
Zdobycie zawodu, którego wykonanie da satysfakcję	63	38,9	58	45,7
Sprawdzenie siebie	51	31,5	31	24,4
Zdobycie zawodu umożliwiającego wykonywanie pracy społecznie użytecznej	27	16,7	24	18,9
Poznanie nowego środowiska studenckiego i wielkomiejskiego	19	11,7	11	8,7
Dorównanie poziomem intelektualnym innym	11	6,8	15	11,8
Możliwość uzyskania awansu społecznego i towarzyskiego	7	4,3	11	8,7
Utrzymanie pozycji społecznej rodziców	4	2,4	2	1,6
Zaimponowanie otoczeniu	3	1,9	6	4,7

* W obydwu porównywanych grupach suma przekracza liczbę respondentów, ponieważ niektórzy studenci podali więcej niż jeden motyw wyboru kierunku studiów.

Tabela 2.
Elementy racjonalnej decyzji

Elementy decyzji	Ekonomiści		Ogrodnicy	
	N	%	N	%
Wiedza o własnych cechach	91	56,2	67	52,8
Informacja o studiach	62	38,3	38	29,9
Wiedza o zawodzie i pracy zawodowej	27	16,7	36	28,3

przede wszystkim z opinii nauczycieli oraz na podstawie samooceny. Stąd największy wpływ na podjęcie decyzji wyboru kierunku studiów mieli zarówno w grupie ogrodników, jak też ekonomistów nauczyciele, wskaźniki te wynoszą 54,3% i 56,2%. Zdecydowanie mniejszy wpływ na podjęcie decyzji wyboru kierunku studiów mieli w obydwu porównywanych grupach koledzy i znajomi (20,5% i 12,3%) oraz rodzice (10,2% i 6,8%). Samodzielnie decyzję wyboru kierunku studiów podjęło 24,7% ekonomistów i 15,9% ogrodników.

Wyboru kierunku studiów większość badanych dokonała w szkole średniej. W grupie ekonomistów wskaźnik ten wynosi 74,7%, a w grupie ogrodników 81,1%. Najwięcej osób zdecydowało się na określony kierunek studiów w przedostatniej bądź maturalnej klasie.

Stwierdzono, że ogrodnicy i ekonomiści, dokonując wyboru kierunku studiów, korzystali z podobnych źródeł informacji.

Tabela 3.

Źródła informacji o wybranym kierunku studiów

Źródła informacji	Ekonomiści		Ogrodnicy	
	N	%	N	%
Informator dla kandydatów na studia wyższe	75	46,3	58	45,7
Koledzy i znajomi	51	31,5	32	25,2
Szkoła	37	22,8	36	28,3
Czasopisma	18	11,1	9	7,1
Rodzice	9	5,6	12	9,5
Dni otwarte uczelni	8	4,9	11	8,7
Telewizja	6	3,7	5	3,9
Radio	6	3,7	—	—
Poradnia zawodowa	2	1,2	1	0,8
Inne źródła	13	8,0	3	2,4

Podstawowym źródłem informacji wykorzystywanym przy wyborze kierunku studiów był informator dla kandydatów na I rok studiów wyższych (por. tab. 3). Drugim źródłem informacji dla badanych byli koledzy, znajomi. Dość liczni respondenci uzyskali informacje o wybranym kierunku studiów również w szkole średniej. Jedynie nieliczni korzystali z informacji poradni wychowawczo-zawodowych o istniejących możliwościach wyboru zawodu.

Wydaje się, że fakt sporadycznego korzystania z pomocy porad psychologów i pedagogów zatrudnionych w poradniach wynika z utrudnionego dostępu do tego rodzaju placówek ze względu na małą ich liczbę i braki kadrowe, a także z profilu działalności tych placówek. Są to bowiem instytucje zajmujące się przede wszystkim poradnictwem wychowawczym (*Poradnictwo wychowawczo-zawodowe ...*, 1977).

Oczekiwania młodzieży wobec uczelni

Szkolnictwo wyższe spełnia różnorodne funkcje, takie jak funkcja ekonomiczna, która wyraża się w wyższej wydajności i jakości pracy; funkcja społeczna, przejawiająca się w aktywnym uczestnictwie w życiu politycznym środowiska i kraju; funkcja kulturotwórcza rozumiana jako forma stosunku człowieka do nauki, sztuki, a także funkcja konsumpcyjna stanowiąca formę życia, wyrażająca się w dążeniu człowieka do wielostronnego rozwoju własnej osobowości. Wiele danych wskazuje, że w przyszłości rola szkolnictwa wyższego we wszystkich wymienionych zakresach będzie nadal wzrastać. Szkolnictwo to stanowi bowiem – stwierdza R. Livingstone – „główną ostoję dla współczesnej kultury i cywilizacji. Ono tworzy wiedzę i kształtuje umysły, ono przyczynia się do postępu społecznego i gospodarczego, ono wreszcie dostarcza wynalazków i aktywizuje różne sfery życia. Jego

zaniebdanie byłoby równoznaczne z zahamowaniem dalszego postępu cywilizacji i kultury” (Cz. Kupisiewicz, 1982, s.124).

Wyniki badań wskazują, że zarówno ogrodnicy, jak też ekonomiści upatrują główne zadania uczelni wyższych w przygotowaniu specjalistów (odpowiednie wskaźniki wynoszą 37,0% i 40,1%). O ile ogrodnicy w dalszej kolejności wskazują na taką funkcję szkoły wyższej, jak indywidualny rozwój studentów (25,2%), to ekonomiści eksponują z kolei solidne wykształcenie (32,7%) (por. tab. 4).

Jednocześnie ponad połowa studentów, zarówno w grupie ogrodników – (53,5%), jak też ekonomistów (71,6%) oczekuje, że okres studiów pomoże im w rozwoju samodzielności. Niemalże znaczenie ma również dla respondentów umiejętność dostosowania się do sytuacji na uczelni, a także rozwijanie krytycznego myślenia. Uwagę zwraca fakt, że takie oczekiwania wobec uczelni, jak kształtowanie poczucia obowiązku eksponują jedynie nieliczni spośród respondentów obu porównywanych grup.

Wiadomo, że dla skutecznego działania w teraźniejszości niezbędne są pewne wyobrażenia na temat przyszłego stanu rzeczy. Nie jest obojętne – napisała E. Tarkowska – „czy będzie to orientacja oparta na nadziei czy na jej braku, czy będzie to orientacja dążeniowa czy lękowa, gdy ta przyszłość bywa postrzegana jako źródło zagrożenia. Ważne jest również, czy ów stosunek ma charakter pozytywny czy negatywny, czy towarzyszy mu nastawienie pesymistyczne czy optymistyczne, aktywność czy bierność” (E. Tarkowska, 1987, s. 136–137).

Można sobie wyobrazić, iż zwątpienie w szansę powodzenia w studiach lub chwilowe załamanie nie tylko demobilizują, ale wprowadzają atmosferę rozterki w życiu studentów. Jest ona – jak dowodzą psychologowie – tym wyższa, im potrzeba ukończenia studiów jest silniejsza.

Z danych przedstawionych w tabeli 5 wynika, że znaczna część respondentów, w tym 76,6% spośród ekonomistów i 67,7% z grupy ogrodników, wyraża opinię, że

Tabela 4.

Zadania uczelni wyższych

Zadania uczelni wyższych	Ekonomiści		Ogrodnicy	
	N	%	N	%
Przygotowanie specjalistów	65	40,1	47	37,0
Indywidualny rozwój	31	19,1	32	25,2
Solidne wykształcenie	53	32,7	25	19,7
Przekazywanie wartości kultury	41	25,3	19	15,0
Zmniejszenie nierówności	15	9,2	6	4,7
Kształcenie narybku	19	11,7	12	9,5
Prowadzenie badań	23	14,2	14	11,0
Badania na rzecz postępu społecznego	17	10,5	9	7,1
Badania rozwijające postęp techniczny	18	11,1	11	18,7
Kształcenie elity społecznej	23	14,2	17	13,4

Tabela 5.
Przewidywania co do pomyślnego ukończenia studiów

Wyszczególnienie	Ekonomiści		Ogrodnicy	
	N	%	N	%
Jestem przeświadczony, że pomyślnie ukończę studia	113	69,8	63	49,6
Mam cichą nadzieję, że pomyślnie ukończę studia, ale często pojawiają się wątpliwości w realność tej nadziei	11	6,8	23	18,1
Mam poważne obawy, czy uda mi się je ukończyć	15	9,3	10	7,9
Nie zastanawiałem(am) się nad tym	23	14,1	31	24,4
OGÓŁEM	162	100,0	127	100,0

ukończy studia. O tym, że pomyślnie ukończy studia jest przeświadczona ponad połowa – 69,8% ekonomistów i 49,6% ogrodników. Cichą nadzieję, że ukończy studia, choć często pojawiają się wątpliwości w realność tej nadziei, ma 11 respondentów z grupy ekonomistów i 23 z grupy ogrodników. Poważne obawy, czy uda się im ukończyć studia, ma 9,3% ekonomistów i 7,9% ogrodników. Taki rozkład wyników budzi pozytywne odczucia i pozwala żywić nadzieję, że większość respondentów ukończy studia.

Podsumowanie i wnioski

Na podstawie zreferowanych wyników badań stwierdzić można, że większość badanej młodzieży podjęła studia zgodnie ze swoimi zainteresowaniami i chciałyby zdobyć wiedzę z dziedziny, która ją interesuje. Wpływ pozytywnej motywacji w wyborze kierunku studiów na powodzenie w studiach oraz na aktywne adaptowanie się do warunków szkoły wyższej dostrzega wielu autorów (Z. Kietlińska, 1980). Pozwala to żywić nadzieję, że deklarowane przez respondentów motywy wyboru kierunku studiów sprzyjać będą spełnieniu ich oczekiwań dotyczących adaptacji do sytuacji w uczelni.

Odnotowano, że w procesie podejmowania decyzji o wyborze kierunku studiów wzrasta znaczenie nauczycieli jako doradców zawodowych (M. Jastrzab-Mrozicka, 1974), ale niezbędne jest zorganizowanie systemu orientacji szkolnej i zawodowej, którego jednym z ważnych zadań byłoby prowadzenie zorganizowanego poradnictwa zawodowego.

Młodzież studencka jest zdania, że uczelnie wyższe realizują lub też powinny realizować zadania, dla których zostały stworzone, takie jak: kształceniowo-wychowawcze, naukowo-badawcze, kulturotwórcze. Warunkiem realizacji tego postulatu

jest taka organizacja procesu kształcenia, aby student był nie tylko odbiorcą wiedzy podawanej przez nauczyciela, ale aby wykazał się maksymalnym udziałem własnej aktywności. Gromadzenie i zapamiętanie wiadomości ustąpić powinno miejsca umiejętności kształcenia – jak to określił J. Dewey – „właściwych nawyków myślenia”. Warto, jak sądzę, pamiętać, że praca studentów jest wtedy samodzielna, jeśli spełnione są następujące warunki:

- a) student posiada świadomość celu, do którego zmierza przez wykonanie określonej czynności uczenia się,
- b) jeżeli nie tylko zna, ale może praktycznie znaleźć, zastosować właściwe metody i środki prowadzące do uzyskania postawionego celu,
- c) jeżeli sam potrafi dokonać oceny poprawności wyników wykonanego zadania (M. Siemieńska, 1953).

Literatura

- DEPTA H.: Założenia, wyniki i konsekwencje badań motywów wyboru studiów wyższych. [w:] *Uczestnicy procesu dydaktycznego*. Pod red. J. Półturzyckiego i E.H. Wesołowskiej, Toruń 1994.
- GYMYTRASIEWICZ M.: Polskie szkolnictwo wyższe na początku lat dziewięćdziesiątych. *Edukacja* 1994, nr 3.
- JASIŃSKI R., OSIŃSKI J.: Metody doboru kandydatów na studia wyższe. *Dydaktyka Szkoły Wyższej*, 1977, nr 4.
- JASTRZĄB-MROZICKA M.: *Spółeczne procesy wyboru studiów wyższych*. Warszawa 1974.
- KIETLIŃSKA Z.: *Wybrane problemy pedagogiczne wyższych studiów technicznych*. Warszawa 1980.
- KUPISIEWICZ Cz.: *Szkolnictwo w procesie przebudowy. Kierunek reform oświatowych w krajach uprzemysłowionych 1945–1980*. Warszawa 1982.
- Poradnictwo wychowawczo-zawodowe w Polsce w świetle badań sondażowych*. Warszawa 1977.
- SIEMIENSKA M.: Motywy wyboru kierunku studiów rolniczych a aktualna postawa studentów II roku AR w Poznaniu. *Studia, Materiały, Informacje* 1977, nr 29.
- SIEMIENSKA M.: Rola samodzielności pracy studenta w szkole wyższej. *Życie Szkoły Wyższej*, 1953, nr 6.
- SUPER D.E.: *Psychologia zainteresowań*. Warszawa 1972.
- SZCZEPAŃSKI J.: *Szkice o szkolnictwie wyższym*. Warszawa 1976.
- TARKOWSKA E.: Niepewna przyszłość i dominacja orientacji prezentystycznej: dawne i nowe elementy stylów życia w Polsce. *Kultura i Społeczeństwo* 1987, nr 3.

Motives of Selecting Specialisation and Expectations of Young People from the Higher School

Abstract

The article deals with motivations concerning selection of study specialisation at Warsaw Agricultural University and expectations of the youth from the school.

The source of empirical material acted as a base for drawing conclusions is the research carried out on student population. The sample constituted students of the Agricultural Economics Faculty and Horticulture Faculty respectively, who started studies in the academic year 1995/96.